

Πόσο χρήσιμες θὰ μᾶς εἶταν μερικὲς ἀναμνήσεις μας! Θυμοῦμαι τὸν «Ἀκρίτα» τὸ περιοδικό. Θυμοῦμαι μὲ τὴ λύσσα τὸ πολέμησαν οἱ νεοέλληνες τῆς ἐποχῆς ὡς μαλλιαρό! Οἱ ἐπιστροφῆς ἐρχόντουσαν μὲ τὸ τσουβάλι, ποῦ λέει ὁ λόγος. Ὅμως αὐτὸ δὲ θὰ μὲ πείραζε, ἂν κάθε ἐπιστροφή δὲ μοῦ ἔφερε — γραμμένη στὸ ξώφυλλο τοῦ φυλλάδιου — καὶ μιὰ βρисиὰ ἀπ' τὶς πιὸ χυδαῖες καὶ μιὰ ἀπειλὴ ἀπ' τὶς πιὸ ἠλίθιες. Κι ὁ θυμὸς μου μιὰ μέρα ξέσπασε σ' ἓναν ἀπ' αὐτοὺς ποῦ μοῦ ἐπιστρέφανε τὸ φύλλο, μὰ ποῦ εἶταν, συγκριτικὰ μὲ τοὺς ἄλλους, ὁ πιὸ εὐγενής, ὁ πιὸ ἀνώδυνος. Δὲ σημείωσε στὸ ξώφυλλο παρὰ τὴ φράση αὐτή: «Ἐπιστρέφεται ὡς μαλλιαρό». Ἐξω φρενῶν κι ἐγὼ τοῦ ἔγραψα ἓν' ἀνοιχτὸ γράμμα, γεμάτο πολεμικὸ ἄχτι καὶ τὸ δημοσίεψα στὸν Ἀκρίτα. Κυκλοφόρησα τὸ φύλλο, καὶ τὸ βράδυ πῆγα καὶ κάθησα κουρασμένος στὸ καφενεδάκι τῆς Δεξαμενῆς ὅπου σὲ λίγο ἦρθε κι ὁ ἀξέχαστος Παπαδιαμάντης. Ὅμως ἀντὶ νὰ καθῆσαι κοντὰ μου, καθὼς συχνὰ συνήθιζε, στάθηκε ὀρθός, θυμωμένος· μὲ λόγια πικρὰ μοῦ ἐξέφρασε τὴν ἀγανάχτησή του γιὰ τὴν πράξη μου κι ἔγινε ἄφαντος προτοῦ νὰ κατορθώσω ν' ἀρθρώσω ἔστωντας καὶ μιὰ φράση γιὰ δικαιολογία μου.

Ἡ ἐντύπωση ποῦ μοῦ προξένησε εἶταν κεραυνοβόλα. Εἶταν κι ἡ ψυχολογικὴ μου στιγμή τέτοια. Τὸ περιοδικό, ποῦ ἡ νεανικὴ μου πίστη εἶχε στηριχθεὶ ἐλπίδες φιλολογικῶν τροπαίων, βρисиόταν πρὸς τὸ τέλος του. Ἄλλα συναισθηματικά μου ὄνειρα τ'ἄβλεπα νὰ κατατρακυλᾶνε. Εὐκόλος καθὼς εἶμουν στὸ ν' ἀφήνουμε νὰ μὲ κυριεύουν οἱ ἐντυπώσεις, παραδόθηκα αἰχμαλώτος στὴν ἀπόγνωση.

Ὅστούσο σὲ λίγα λεπτὰ τῆς ὥρας βλέπω πάλι ὀρθὸ ἀντίκρι μου τὸν Παπαδιαμάντη, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, μὲ τὰ μάτια κατεβασμένα, μὲ ὕφος ταπεινωμένο. Σηκώθηκα ἀμέσως καὶ τοῦ πρόσφερα τὸ κάθισμά μου.

— Ὅχι, δὲ θὰ καθῆσω μοῦ εἶπε. Ἦρθα μόνο γιὰ

¹ Ἀπτοῦς «Ἐπιλόγους» Τομ. β'.

νά σοῦ ζητήσω συγνώμη ποῦ παραφέρθηκα πρωτίτερα καί σοῦ μίλησα μέ θυμό.

Τοῦ κάκου προσπάθησα νά τοῦ ἐξηγήσω πῶς δέ μοῦκανε τίποτε ποῦ νάχει ἀνάγκη τῆς συγνώμης μου. Ἀπεναντίας, τοῦ πρόσθεσα, πῶς ἐκεῖνος θάπρεπε νά μέ συχωρήσει ποῦ τοῦδωκα ἀφορμή νά βγεῖ ἀπ' τόν ἑαυτό του, τόν τόσο πάντα γαλήνιο.

— Ὅλ' αὐτά καλά καί ἅγια, μοῦ ξανσεῖπε· ὅμως σέ παρακαλῶ νά μέ συχωρήσεις!

Καί δέ θάφευγε ἄν δέν ἄκουγε ἀπ' τὸ στόμα μου τῆ λέξη: «Σέ συχωρῶ!».

Κι ὕστερ' ἀπὸ καιρὸ κατάλαβα τῆ χριστιανικῆ ση-
μασία ποῦ ἔδινε, ὁ ἀξέχαστος, στῆ συγνώμη μου. Διόλου παράξενο τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ σέ κανένα ἐκκλησάκι, ἀπ' αὐτά ὅπου πήγαινε κι ἔψελνε νά ἐξομολογήθηκε τὴν ἁμαρτία του στὸν παπᾶ κι ὕστερα νά μετάλαβε κίόλας.

Ὅμως μαζὺ κατάλαβα καί κάτι ἄλλο, ποῦ εἶναι, ὄχι πιά συγκινητινὸ, μὰ βαθιὰ τραγικό. Κατάλαβα δηλαδή τῆ θυσία ποῦ ἔκανε ν' ἀγαναχτήσει πρὸς χάρη μου καί νά μοῦ πάρει ὕστερ' ἀπὸ λίγο συχώρεση γιὰ νά μοῦ δείξει μ' αὐτὸ τί χρωστοῦσα κι ἐγὼ νά κάνω.

Κι ἀκολουθῶντας τὸ παράδειγμά του, ὕστερ' ἀπὸ χρόνια ποῦ συνάντησα τὸν παλιὸ συντρομητῆ τοῦ περιοδικοῦ μου τοῦ ζήτησα νά μέ συχωρήσει. Καί μέ συχώρεσε.

2

Ἐνα καλοκαιριάτικο ἀπομεσήμερο στὸ καφεεντάκι τῆς Δεξαμενῆς εἶδα τὸν Παπαδιαμάντη, τὸν χριστιανικὸν αὐτὸν Σαιξπῆρο. νά κάθεται στὴν πιὸ ἀπομακρυσμένη ἀκροῦλα, μόνος. Τὸν σίμωσα μέ τὸ καπέλλο στὸ χέρι καί τοῦ εἶπα:

— Μόνος σας σεβαστέ μου Δάσκαλε;

Καί μοῦ ἀπάντησε μελαγχολικά:

— Ἡ μοναξιά εἶναι ἡ δροσιὰ τῆς ψυχῆς!

Ἀλήθεια. Ἡ μοναξιά εἶναι δροσιὰ τῆς ψυχῆς στὸν γαλήνιον, ὅπως εἶταν ἐκεῖνος. Ὅμως στὸν ἀνήσυχον ἡ μοναξιά εἶναι διπλὴ φωτιά.

3

Οἱ γλωσσικὲς ἰδέες τοῦ Παπαδιαμάντη εἶταν ἀλλόκοτες. Θυμοῦμαι πῶς ἔγραψε σειρὰ ὀλόκληρη ἄρθρα γιὰ

τὸ γλωσσικὸ ζήτημα καὶ τὰ δημοσίεψε μὲ κάποιον ψευ-
δώνυμο σ' ἓνα ἑβδομαδιατικὸ φύλλο «Ἀλήθεια» ποῦ
ἔδραζε γνωστὸς δημοσιογράφος, πρῶν ἄρχισυντάκτης
τοῦ «Ἐμπρός», ὁ κ. Καλαμογδάσης, νομίζω.

Κάθε σαββατόβραδο μοῦ ἔφερνε τὸ φύλλο καὶ μοῦ
τὸδινε γιὰ νὰ τὸ διαβάσω· μὰ, δημοικιστὴς ἐγώ, δὲ
μποροῦσα νὰ καταλάβω τὶς γλωσσικὰς ἰδέες του καὶ γι'
αὐτὸ δὲν τοῦ ἔκανα ποτὲ λόγο γιὰ τ' ἄρθρα του. Ποτὲ
ὅμως κι ἐκεῖνος δὲν εἶχε τὴν ἀδιακρισίαν νὰ μὲ ρωτήσῃ
νὰ τοῦ πῶ τὴ γνώμη μου.

Ἄν εἴμουν ἐκδότης θὰ τὰ ζητοῦσα σήμερα καὶ θὰ
τᾶδραζα σὲ ξεχωριστὴ ἔκδοσι. Γράψιμο τοῦ Παπαδιαμάντη
πάντα θᾶχει κάποιον ἐνδιαμέρον. Τοῦ Σαῖξπηρ, δημοσι-
εῦον οἱ ἐκδότες καὶ τὰ πιδ ἄλλόκοτα ἔργα του — τόσο
ἄλλόκοτα ποῦ πολλοὶ σχολιαστὲς του ἰσχυρίζονται πῶς δὲν
εἶναι δικὰ του. — ὅπως τὸν Τίτο Ἀντρονίκο λόγου χάρη.

Τοῦ Παπαδιαμάντη θυμοῦμαι κι ἄλλα του ποῦ δὲ
μπῆκαν σὲ βιβλία. Τὰ χρονογραφήματα ποῦ δημοσίεψε
στὸ Νέο Ἄστυ τοῦ Κακλαμάνου καὶ ποῦ βέβαια κάθε
ἄλλο εἶταν ἀπὸ χρονογραφήματα. Εἶχαν κάτι ἀπὸ κου-
θέντα ἀπὸ ἀνάμνηση, ἀπὸ σκίτσο κι ἀπὸ διήγημα, ἀνα-
κατωμένα ὅλα σ' ἓνα ὕφος γεμάτο ἀφέλεια: Ὑφος
Παπαδιαμάντιο!

Ὅμως οἱ κριτικοὶ μας ἀσχολοῦνται πῶς θὰ θάψουν
καὶ τὰ πιδ ἀξιόλογα ἔργα τῶν συγγραφέων μας. Πῶς ν'
ἀσχοληθοῦν καὶ μὲ τὰ κατώτερά των ποῦ τόσο θὰ μᾶς
χορησίμευαν, μολαυτά, γιὰ τὴν ἐξήγησιν τῆς προσωπικό-
τητάς των.

4

Νοσταλγῶ ἓνα ξωκλήσι σου
μὲς στὰ πεῦκα τῶν λόφων σου,
ὦ Ἀθήνα, χαμένο!
Νὰ σημαίνει ἢ καμπάνα του
ἐκεῖ σὰ φτάνω.

Καὶ νὰ μπαίνω στὴν ὥρα
τῆ γλυκιά τοῦ Σπερνοῦ.
Νὰ μὴν ἔχω συλλεϊτουργοὺς,
πάρεξ κάποια γερόντισσα
κι ἓναν τσοπάνο.

Θαμπὰ νᾶναι τριγύρα μου
καὶ νὰ καὶν δυὸ λαμπάδες
φτωχικὲς στὰ εἰκονίσματα
δυὸ Ἁγίων ἀσήμαντων
κι ἀγνοημένων.

καὶ γεμάτος κατάνυξη
νὰ θαρρῶ ἐκεῖ στὸ βάθος
πῶς ψέλνει τὸ τροπάριο
τὸ ἀγαπητό του ὁ Ἁλέξαντρος
Παπαδιαμάντης.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΜΙΑ ΑΠΟΚΡΙΑΤΙΚΗ ΝΥΧΤΑ

Δυὸ ἄνθρωποι κάθονται σὲ μιὰ γωνιὰ ἐνὸς ἀριστοκρατικοῦ κέντρου καὶ κουτσοπίνουν καπνίζοντας ἀδιάκοπα. Δὲ χορεύουν, ὅπως ὅλος ὁ κόσμος, μονάχα μιλοῦν σιγὰ καὶ σὰ μὲ δειλία, ἀφοῦ κάθε ποῦ θέλουν νὰ ποῦνε κάτι πλησιάζουν τὰ κεφάλια καὶ προσπαθοῦν νὰ συνεννοηθοῦν περισσότερο μὲ τὸ βλέμμα τους. Εἶναι κ' οἱ δυὸ τόσο μελαγχολικοὶ ποῦ ἀποτελοῦν μιὰν ἀνυπόφορη παραφωνία μέσα στὴν ἀχαλίνωτη εὐθυμία καὶ στὴν ἀποκριάτικη τρέλλα τοῦ κόσμου ποῦ γλεντᾷ.

Ἡ στάση τῶν δυὸ αὐτῶν ἀνθρώπων ἴσως νὰ ταίριαζε μόνο σὲ δυὸ ξένους, ποῦ φθάσανε μόλις τὴν προηγούμενη μέρα καὶ ποῦ κάνανε κείνη τὴν βραδεῖα τὴν πρώτη τους ἐμφάνιση στὸ ἀριστοκρατικὸ κέντρο, ἀγνωστοὶ σ' ὄλους καὶ γι αὐτὸ ἀναγκαστικὰ συμμαζεμένοι. Μ' αὐτοὶ φαίνεται νὰ ἴναι γνωστοί, ἀφοῦ πολλοὶ μασκαρεμένοι κι ἀμασκάρευτοι τοὺς πλησιάζουν καὶ τοὺς μιλοῦν μὲ θάρρος. Κ' εἶναι τότε μόνο ποῦ εἶτε θὰ χαμογελοῦν μὲ τὰ πειράγματα τῶν μασκαρεμένων, εἶτε θὰ κάνουν βιασμένο κέφι βρίσκοντας κ' οἱ ἴδιοι ἀνάμοστη τὴ μελαγχολία τους μέσα σ' ἓνα τέτοιο τόπο. Μὰ ὅταν ξαναμείνουν μόνοι ἀρχίζουν πάλι νὰ μιλοῦν ψιθυριστὰ σὰ νὰ συνωμοτοῦν.

— Πρόσεξε κεῖ στὸ βάθος... Μπροστὰ στὴν ὀρχήστρα... Βλέπεις;...

Εἶναι ἓνα νέο ζευγάρι. Τὸ κορίτσι φορεῖ ἓνα πράσι-